

Annett Gröschner: Vappuaato | Maailmankirjat

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI

Saksalainen Annett Gröschner tarjoaa todellisen Berliini-romaanin, sen pääosassa on yksi vuorokausi suurkaupungin elämää. Henkilöt ovat paljon kaupungilla liikkuvia ihmisiä, alemmaa keskiluokkaa ja pummeja sekä koululaisia. Toisin kuin tavalliset kodille ja työlle omistautuneet berliiniläiset, romaanin henkilöt elävät Berliinin stressipisteissä. Vuorokauden aikana esiin tulee liki kolmekymmentä berliiniläistä, useimmat entisiä DDR kansalaisia, ja kaikki varattomia, varkaita, työttömiä, pätkätoita tekeviä tai sosiaalitapauksia. On selvää että itse Berliini elämänä nousee henkilöitä keskeisemmäksi asiaksi.

Jälkisanoissa Annett Gröschner kertoo, että romaania aloittaessaan hän julkaisi pyynnön, että berliiniläiset kirjoittaisivat hänelle vappuaatosta 2002. Hän sai noin sata kuvausta. On hieman vaikea uskoa, että romaanin köyhät, pummit ja varkaat olisivat kirjoittaneet hänelle. Mutta tätä aineistoa saattaa olla romaanin dokumentaarisessa kuvauksessa saattaa olla.

Gröschner itse on kirjoittanut Berliini-aiheisia reportaaseja toimittajana. Hänellä oli vuosina 1999 – 2002 ”Berliini-sivut” *Frankfurter Allgemeine Zeitungissa* siinä hän oli dokumentoinut Berliinin elämää.

Avainhahmo on Alex, asunnoton pummi ja oleskelija Berliinin ydinpisteessä ,Alexanderplatzilla. Romaani alkaa kun Alex avaa keskiyöllä 30.4.2002 reppunsa, ja se loppuu kun hän täsmälleen 24 tunnin kuluttua vetää reppunsa nyörit kiinni.

Keskiyöllä hän joutuu kahden poliisin pidättämäksi. Tämä on romaanin esinäytös ja symbolisesti tärkeä avaus, jossa Alex kuvataan suuren maailmanteatterin tai leikin pyörittäjänä. Suuri osa romaanin henkilöistä välttelee myös virkavaltaa. Alex leikkii poliisin kanssa, hän liivahtelee näiden otteesta, ja juoksuuttaa heitä ympäri Maailmankelloa. Alex kiertää maailmankehällä, alistuen pidätettäväksi pelkkää kyllästyneisyyttään.

Myöhemmin, ikään kuin Berliinin vastakulttuurin kunniaksi Alex osallistuu erään anarkisti-punkkarin hautajaisiin, ja muistuttaa että kapinaa ei ole kukistettu.

Alex on ikääntyvä, liki seitsemänkymppinen, rastatukkainen pummi, joka ei käy pesulla eikä ota kenkiä jalastaan. Samalla hän on sokraattinen filosofi , hän johdattaa ihmisiä kysymään ja ihmettelemään. Tämä näkyy heti esinäytöksessä: samalla kun Alex liivahtelee poliisin otteesta, hän kysyy näiltä yleistietoon liittyviä kysymyksiä:

”Keskellä Berliinin kaupunkia on a) vesikello b) atomikello c) valtionkello d) maailmankello. Voittakaa Psykologian tietosanakirja, jonka 704 runsaasti kuvitettua sivua ja 3500 hakusanaa kertovat teille kaiken ihmismielestä.”

Vaikka poliisit hakkaavat hänet ja sullovat poliisiautoon, Alex on tilanteen herra. Lievän huvittuneesti hän kohtaa nöyryytykset . Alex kyyditetään Berliinin rajalle, mutta kohta hän on taas takaisin Alexanderplatzilla, niin että aamupäivän lämmitessä hän kömpii alas

aukiolla olevan suihkulähteen korkeimmasta maljasta. Aivan kuin se olisi hänen valtaistumensa.

Alexin kertomat episodit poikkeavat muiden kertomista siinä, että hän tuntuu tietävän mitä ihmiset ajattelevat. Pidätyksen yhteydessä Alex kuvaa noiden poliisien sielunelämän, muistot ja kotiolot. Alexin reppu on maailmankirjasto: se on niin painava, että kukaan toinen ei jaksa edes kantaa sitä. Repussa on Cortazarin *Ruutuhyppelyä*, Joycen *Dublinilaisia* ja muuta selvästikin tämän romaanin kannalta tärkeitä edeltäjiä.

Sukulaisuus Joycen *Odysseuksen* kanssa on selvää: Joycen teoksessa saippuapala kulkeutuu läpi teoksen, samalla tavalla *Vappuaatossa* on vanha DDR tuotantoa oleva oranssi kahvinkeitin kulkeutuu keittiöstä toiseen. Kahvinkeitin tulee esiin eri puolilla romaania, siitä yritetään päästä eroon, se heitetään roskikseen useaan otteeseen, mutta se kestää säilyä – ja lopussa se kunnostetaan.

Cortazarin kerrostaloromaania teos muistuttaa paitsi henkilömääränsä takia, myös siksi, että tätäkin romaania voi lukea sieltä täältä. Jokaisen luvun tarkka kellonaika muodostaa toki vappuaaton kronologian, mutta teos houkuttaa lukemaan myös valikoiden: lukija voi seurata vappuaattoa joko henkilöhahmojen tai Berliinin paikkojen kannalta.

Alex on lukijalle salakavala hahmo: lukijan huomaamatta hän voi livahtaa maailman taakse, ja ottaa jonkun henkilöhahmon käteensä kuin nukan ja laittaa reppuunsa. Ensimmäisen kerran tämä tapahtuu, kun Alex pelastaa kolme turkkilaistyttöä poliisien ansasta. Hän ilmestyy paikalle yllättäen kuin *Deus ex Machina*, poimii yhden tytön reppuunsa ja nostaa kaksi muuta muurin yli, ottaa sitten barbin kokoisen tytön kassistaan ja päästää hänet pakenemaan ystäviensä kanssa. Minä huomasin tämän tempun vasta toista kertaa lukiessani, vasta kun lopun perusteella tiesin etsiä näitä epäuskottavia käännteitä..

Tuntuu kuitenkin, että Alex ei ihmetemppuineen ei voi pelastaa kaikkea. Kuolleen isän säilyttely pakastimessa koko romaanin ajan on vaivaannuttavan huono idea. Eräs poliisia pakoileva, passiton nainen, säilyttää tätä DDR aikaan kuollutta isäänsä jäissä – ja vaikka isä lienee DDR: vertauskuva, niin silti. Idea ei toimi edes maagisen realismin kannalta.

Tyylillisesti romaanissa rinnastuu kaskea elämän realismi ja lyyrisyys. Alexander Döblinin klassikko *Berliner Alexanderplatz* on myös selvä viittauskohde Gröschnerin *Vappuaatossa*. Molemmat ovat Berliini-romaaneeja, ja tyyliltään dokumentaarista realismia, jossa rujan elämän kuvaukseen liittyy kauneutta. Tuo kerronnan lyyrisyys on kuin suvereeni melodia köyhien ja alimman luokan berliiniläisten elämässä, tai kuin Alex tanssimassa virkavaltaa pakoon.

Henkilöhahmoista jotkut vain vilahtavat romaaneissa, muutamien vappuaattoa seurataan. Mischa Trepka on Berliinin katuja kulkeva mittarinlukija. Gröschner on liittänyt häneen veijarin piirteitä. Mischalla on taipumus ajautua aina väärään paikkaan; väärään työhön, väärään tilanteeseen. Hänen työnään on kiertää sulkemassa varattomilta ihmisiltä kaasuhanoja maksamattomien laskujen takia. Väärä työ vappuaattona. Entinen anarkisti ja asunonvaltaaja on ajautunut mittarinlukijaksi, eikä hänellä ei ole muuta mahdollisuutta.

Mischa on aina väärässä paikassa ja toimii aina ihmisten kannalta väärin. Aluksi Mischa

esittäytyy lukijalle hävyttömien naisjuttujen kertojana. Paikka on homobaari, josta hän lentää ulos ystävänsä Hoschin kanssa. Väärät puheet väärässä paikassa.

“klo 19.38 Mischa Trepke riisuu kengät ja astuu sisään moskeijaan”, vääntääkseen kohteliaasti islamilaisilta kaasuhanan kiinni. Mutta sitä ennen liikkueensa Heinrichplatzin tienoilla tämä entinen anarkisti joutuu muistojen valtaan. Mischan henkilökuva tuntuu huipentuvan ristiriitaan, hänen mielessään lukuisat vallankumoushenkisten vappuaattojen muistikuvat sekoittuvat nykyiseen työtehtävään.

“Mischa Trepte on vappu-veteraani, sillä hän oli mukana jo vuonna 1987, kun Bolle-kauppa ryöstettiin ja poltettiin. Hän tosin oli seurannut sitä turvallisen välimatkan päästä Görlitzer Strassen metroasemalta...” (398).

Strategia kuinka Gröschner tuo Mischaan koomisuutta näkyy jo tässä : mies oli läsnä suurissa vappuräihinöissä, mutta ei kuitenkaan. Silloin hän myös katsoi kuuluvansa anarkistien Mustaan blokkiin, mutta silti väärin. Hänen vaimonsa Heike ei pitänyt minkäänlaisesta vallankumoustouhusta, ja anarkismi oli vaimon mukaan idioottimaista. Jo silloin Mischa oli aavistanut että vaimo olisi oikeassa.

Mischa muistaa vapun, jolloin hän tutustui militanttikeskeisiin – ja myös silloin hän sanoi väärät sanat väärässä paikassa.

“Vappuna 1990 hän ei ollut ehtinyt ajoissa ei-kenenkään maalle, joka erotti selvärajaisesti naisten taistelujoukot miesten vastaavista. Hän oli kuin yksinäinen itsemurhapommittaja naisten keskellä ...hän sotki Lilan blokin Mustaan blokkiin, johon hän tunsu kuuluvansa. Ja koska naiset kiehuiivat raivosta hänen röyhkeytensä vuoksi, hän laushti rennon letkeästi:”Hillitkää itsenne, tyypit.“, ja siitä hänelle jäi oikean silmäkulman yläpuolelle muistoksi hempeän orvokinlila laikku...” (399)

Nykyään vallankumoustouhu tuntuu Mischasta lapselliselta, samalla hän kuitenkin tuntee että koskaan hänellä ei ole mennyt niin hyvin kuin silloin. Toisin sanoen hänellä oli paljon naisia silloin. Mischa muistaa asunnonvaltausten ajat, näihinkin muistikuviiin liittyy poliittisen toiminnan lisäksi Mischan omat halut ja inho vuokraemäntien kyttäilyä kohtaan:

“Mischa liittyi talonvaltaajien joukkoon pelastaakseen muutaman purkupäätöksen saaneen talon, sillä kaupungissa ei ollut lainkaan asuntoja, joihin olisi ollut varaa, ja lisäksi vuokraemännät olivat harvinaisen epäystävällisiä. He uhkailivat parituspykälällä, mikäli alivuokralainen uskalsi tuoda tytön mukanaan huoneeseen.” (400)

Alkuillasta Mischa tulee samalle Heinrichplatzin alueelle, missä hän aikoinaan osallistui talonvaltauksiin. Hän muistaa kuinka koko alue oli poliisi-iskun aikaan savun vallassa, nyt koko seutu on muuttunut, ja hän itse kulkee yllään kaupungin virkailijan asu ja on menossa viereiseen taloon sulkemaan kaasuhanaa.

Heike Trepke, Mischan vaimo, esitellään raskaustestiä tekemässä. Hän huomaa syyn aamupahoinvointiin, ja miettii miksi hän aina rakastuu muusikoihin. Mischa ei ole tulevan lapsen isä. Heike on eräänlainen Molly Bloomin vastine, ja kuten Joycen *Odyssiassa*, tässäkin naisen sivusuhdetta ei ole dramatisoitu lainkaan, päinvastoin.

Heike oksentelee läpi romaanin – ja tekee työtään erityiskoulun opettajana. Berliiniläisen erityiskoulun arki sekä Heiken myötä paljastuvat välähdykset ongelmaisten lasten ja nuorten elämästä ovat romaanin vahvinta yhteiskuntakritiikkiä. Aivan kuin Gröschner olisi pidättänyt empatiansa kuvatessaan katujen syrjäytyneitä, narkkareita ja paperittomia vain antaakseen tilaa sen kuvaukselle, millaista näiden hahmojen lapsilla on.

Jeanne (11v) osaa kirjoittaa virheettömästi vain sanan “fuck”, häntä ei koulu kiinnosta, koska isä kouluttaa hänestä tankotanssijaa. Marlene ei ole koulussa, koska äiti jätti hänet valvomaan taistelukoiria sillä aikaa kun hän itse käy kaupassa hakemassa viinaa. Heidille (11v) on tullut pissat housuun, eikä hänellä ole edes pikkuhousuja – Heike pesee ja parsii housut. Samanikäinen turkkilaistytty “Sugar” (11v) on menossa vanhempiansa käskystä naimisiin, tyttö lipsauttaa tiedon Heikelle. Mutta Sugar onkin erikoistapaus, ja hän aikoo suostua naimisiin mutta pitää samalla vapautensa.

Sugar kuuluu turkkilaistyttyjen ryhmään, kolmen hengen supergirls-ryhmä, joka tekee kaupungilla liikkueksaan mitä tahtoo. Romaanin keskus hahmo, Alex on ottanut tyttöporukan suojelukseensa, ja siksi heille ei voi tapahtua mitään pahaa.

Teoksen alkupuolella, kun tytöt ovat aamuyön seikkailuretkellään jäämässä poliisien ansaan – Alex pelastaa heidät taikatempua muistuttavalla tavalla. Kun lukija huomaa tämä rikkeen kerronnan uskottavuutta vastaan, hän löytää epäuskottavuuksia lisää – ne ovatkin tarkoituksellisia Alexin temppuja. Romaanin lopussa nämä epäuskottavat seikat saavat selityksensä, kun Alex sulkee reppunsa nyörit.

Kiinnostavinta antia Annett Gröschnerin Vappuaatossa on kuitenkin lyyrinen ja realistinen vähäosaisten Berliini.

Annett Gröschner: *Vappuaato* suom. Jukka-Pekka Pajunen